

АНОТАЦІЯ

Ломакін А.М. Аксіологічні засади організаційно-правового механізму управління сферою охорони здоров'я в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Національний університет «Одеська політехніка» МОН України, Одеса, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню аксіологічних засад організаційно-правового механізму управління сферою охорони здоров'я в Україні.

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження аксіологічних засад організаційно-правового механізму управління сферою охорони здоров'я в Україні в умовах глибоких соціально-політичних, інституційних та гуманітарних трансформацій, спричинених зокрема війною, цифровізацією, реформуванням публічного управління і процесами європейської інтеграції. Формування сучасної моделі управління у сфері охорони здоров'я потребує не лише інституційного та технологічного оновлення, але й переосмислення її ціннісного фундаменту.

Наукове значення дослідження обумовлене необхідністю системного осмислення й концептуального оновлення публічної політики в медичній сфері на основі аксіологічного підходу. Право на охорону здоров'я, яке закріплене як у Конституції України, так і в низці міжнародних документів, має реалізовуватися не лише через формальні управлінські структури, а й через механізми, що інтегрують у свою основу цінності гідності, справедливості, соціальної рівності, солідарності та автономії особи.

Дисертаційне дослідження спрямоване на визначення, систематизацію та обґрунтування аксіологічних засад як фундаменту організаційно-правового механізму публічного управління у сфері охорони здоров'я. Особлива увага приділяється структурним, функціональним, інституційним, нормативно-

правовим і ціннісним характеристикам механізму, а також пошуку ефективних шляхів його трансформації в умовах сучасних викликів. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації організаційно-правового механізму управління сферою охорони здоров'я з урахуванням аксіологічного виміру. Предмет дослідження – аксіологічні засади цього механізму в контексті забезпечення прав людини, гуманізації публічного управління, впровадження європейських стандартів і цифрових рішень.

У роботі визначено мету дослідження як обґрунтування теоретичних засад і формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення аксіологічно орієнтованого організаційно-правового механізму управління сферою охорони здоров'я в Україні. Дисертація складається з трьох розділів, кожен із яких послідовно розкриває методологічну, структурно-функціональну та інноваційно-прогностичну складову дослідження, надаючи як теоретичну інтерпретацію проблематики, так і прикладні рекомендації щодо модернізації державної політики у сфері охорони здоров'я.

У першому розділі дисертації зосереджено увагу на теоретико-методологічних аспектах дослідження аксіологічного підходу до публічного управління сферою охорони здоров'я. Обґрунтовано доцільність використання цілісної методологічного фундаменту, що поєднує системний, діалектичний, герменевтичний, інституціональний, порівняльний і прогностичний підходи. Такий міждисциплінарний підхід дозволив розглядати сферу охорони здоров'я не лише як об'єкт публічного управління, але й як соціальну систему, функціонування якої залежить від відповідності управлінських рішень базовим людським цінностям.

У межах цього розділу здійснено аналіз понятійно-категоріального апарату, що охоплює ключові дефініції: «аксіологічні засади», «організаційно-правовий механізм», «публічне управління у сфері охорони здоров'я», «ціннісна політика», «етичне врядування». Висвітлено процес становлення

аксіологічного підходу в науковому дискурсі, починаючи з гуманітарно-філософських інтерпретацій і завершуючи сучасними управлінськими парадигмами, що базуються на принципах прав людини, доброчесності, прозорості та солідарності.

Сформульовано авторське визначення аксіологічного підходу до організаційно-правового механізму управління сферою охорони здоров'я як концептуальної системи нормативних, інституційних, адміністративних та комунікативних рішень, що реалізуються з урахуванням базових суспільних цінностей, таких як гідність, рівність, доступність і справедливість. Уперше доведено, що ці цінності не є зовнішніми орієнтирами чи декларативними гаслами, а становлять внутрішній стрижень публічного управління, який визначає легітимність, ефективність і гуманітарну цінність ухвалених рішень.

У цьому ж розділі обґрунтовано, що без ціннісного підґрунтя жодна реформа медичної галузі не може бути повною і сталою. Показано, що аксіологічна компонента надає нормативному полю управління сенс і моральну легітимність, сприяє формуванню довіри населення до влади, підвищує якість послуг, а також закладає основи для сталого розвитку. Окремо підкреслено значення узгодженості аксіологічного підходу з європейськими принципами, що визначають охорону здоров'я як право, а не привілей, і як інструмент соціальної інтеграції, а не лише клінічного втручання.

У другому розділі дисертації досліджено структуру, функціональні зв'язки та аксіологічні основи організаційно-правового механізму управління сферою охорони здоров'я в Україні. Визначено, що сучасна система управління у медичній галузі характеризується багаторівневістю, розгалуженістю суб'єктного складу, нормативною фрагментарністю та недостатньою скоординованістю дій між центральними, регіональними та місцевими органами влади.

Розкрито аксіологічний потенціал основних моделей управління охороною здоров'я – державної, контрактної, ринкової, змішаної – і доведено,

що в умовах України найбільш ефективною є модель, яка поєднує елементи централізованого стратегічного планування, децентралізованого адміністрування та участі громадянського суспільства. Така модель дозволяє реалізувати баланс між національними інтересами, етичною легітимністю та ефективністю прийняття рішень.

Окрему увагу приділено проблематиці збереження людського капіталу як стратегічного ресурсу сталого розвитку держави. Обґрунтовано, що організаційно-правовий механізм управління охороною здоров'я має не лише гарантувати доступ до послуг, але й створювати умови для розвитку здорового, освіченого, працездатного населення – ключового індикатора життєздатності будь-якої держави. На цьому тлі визначено, що аксіологічна інтеграція у зміст регулювання сприяє посиленню уваги до профілактики, гуманізації медичних практик, соціальної справедливості в розподілі ресурсів.

Здійснено докладний аналіз нормативно-правового регулювання медичної сфери, виявлено відсутність єдиної системної аксіологічної концепції в правових актах. Обґрунтовано необхідність гармонізації законодавства із ціннісними стандартами Європейського Союзу, зокрема щодо гідності пацієнтів, участі у прийнятті рішень, прозорості адміністративних процедур і гарантій справедливого доступу до послуг. Звернено увагу на важливість врахування рішень Європейського суду з прав людини як джерела аксіологічної інтерпретації управлінських зобов'язань держави.

У межах аналізу суб'єктів управління визначено ключові ролі Міністерства охорони здоров'я, Національної служби здоров'я України, органів місцевого самоврядування, медичних установ, організацій, професійних асоціацій, а також нових цифрових акторів – платформ зворотного зв'язку, моніторингових сервісів і етичних комітетів. Підкреслено, що ефективність механізму значною мірою залежить від якості координації

між цими структурами, прозорості їхньої діяльності та здатності до спільної реалізації ціннісних орієнтирів у щоденній практиці управління.

Виявлено, що аксіологічні принципи – прозорість, підзвітність, доступність, гідність, участь – мають бути не лише проголошені, але й інституалізовані через конкретні механізми реалізації: публічні звіти, етичні кодекси, механізми звернення громадян, незалежні аудити та консультаційні ради при медичних установах.

Третій розділ дисертації присвячено дослідженню перспективних напрямів розвитку аксіологічно орієнтованого організаційно-правового механізму управління охороною здоров'я в умовах цифрової трансформації, глобальних викликів і зростаючих очікувань суспільства щодо справедливості, відкритості та етичності медичної політики. Обґрунтовано, що подальше вдосконалення управлінських рішень у сфері охорони здоров'я в Україні має базуватися на інституційному впровадженні аксіологічних принципів у нормативну та управлінську практику.

У роботі окреслено стратегічні вектори модернізації механізму управління, які включають: по-перше, імплементацію європейських правових актів у національну правову систему з урахуванням аксіологічних орієнтирів (Європейська хартія прав пацієнтів, Директива 2011/24/ЄС, рішення ЄСПЛ); по-друге, розвиток інституційних механізмів, що гарантують реалізацію прав пацієнтів, включаючи цифрову звітність, інструменти публічного моніторингу, незалежний етичний нагляд; по-третє, посилення ролі освіти, професійної етики та управлінської компетентності.

У контексті цифрової трансформації доведено, що інструменти eHealth, smart-інфраструктура, системи штучного інтелекту, аналітика великих даних мають розглядатися не лише як технологічні інновації, а як простори реалізації базових цінностей у публічному управлінні. Автор наголошує, що запровадження цифрових рішень без аксіологічного супроводу несе ризики виникнення нових форм нерівності, цифрової дискримінації, втрати контролю

за персональними даними, відчуження пацієнтів від процесів прийняття рішень.

Проаналізовано сучасний стан нормативно-правової бази цифрової трансформації в медичній сфері та встановлено її фрагментарність, недостатню етичну спрямованість і слабку відповідність міжнародним стандартам. Запропоновано шляхи її вдосконалення з акцентом на забезпеченні інформованої згоди, права на відмову, прозорості алгоритмів, права на доступ до цифрових інструментів усіма категоріями населення.

На основі аналізу європейського досвіду управління охороною здоров'я сформульовано практичні рекомендації щодо адаптації успішних механізмів до українських реалій. Ідеться про створення національної етичної стратегії цифрового врядування у сфері охорони здоров'я, впровадження цифрових омбудсменів, індикаторів прозорості в управлінні, механізмів громадського аудиту, а також платформ для постійного зворотного зв'язку з пацієнтами.

У дисертації отримано низку нових наукових результатів, що становлять суттєвий внесок у розвиток теорії публічного управління медичною сферою в аксіологічному контексті. Вперше обґрунтовано цілісну концепцію аксіологічного підходу до організаційно-правового механізму управління охороною здоров'я, що інтегрує філософсько-правові, нормативні, інституційні та управлінські компоненти. Доведено, що аксіологічні принципи – гідність, солідарність, рівність, прозорість, участь – не можуть бути факультативними чи декларативними, а повинні становити обов'язковий зміст нормативно-правових актів, управлінських процедур і систем публічного моніторингу.

Сформульовано авторське визначення аксіологічного підходу як інтегрованої системи правових, організаційних і етичних механізмів, які функціонують з метою реалізації публічного блага в умовах гуманітарних викликів і соціальних трансформацій. Удосконалено наукове розуміння організаційно-правового механізму як багаторівневої взаємодії суб'єктів

управління, в основі якої лежить ціннісна спрямованість політики охорони здоров'я. Подальшого розвитку набули ідеї гармонізації національного законодавства зі стандартами ЄС, з урахуванням не лише юридичних, а й аксіологічних аспектів інтеграції.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення законодавчої бази, зокрема через інституалізацію етичних стандартів і створення механізмів відповідальності в цифровому середовищі. Запропоновано інструменти посилення прозорості та участі – етичні комітети, цифрові платформи зворотного зв'язку, публічні звіти та омбудсменські функції. Результати можуть бути використані в нормотворчій діяльності, при розробці освітніх програм для фахівців публічного управління та охорони здоров'я, а також у практиці оцінювання якості медичних послуг і реалізації прав пацієнтів.

Одержані положення дослідження були апробовані на низці міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, зокрема в рамках дискусій щодо ефективності державної політики в умовах війни, цифрової трансформації та гуманітарної нестабільності. Основні результати оприлюднено в шести наукових статтях, з яких п'ять надруковано у фахових виданнях України, та одній – у міжнародному виданні за кордоном. Також чотири доповіді були включені до збірників матеріалів наукових конференцій, що підтверджує широкий науковий і практичний інтерес до теми.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі визначено актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано методологію та наукову новизну. У першому розділі – розкрито методологічні та теоретичні підвалини, у другому – проаналізовано структуру і зміст механізму управління, у третьому – обґрунтовано перспективи розвитку на основі європейських стандартів, цифрових рішень і аксіологічної переорієнтації. Висновки підсумовують

основні результати дослідження та пропонують стратегічні напрями подальшої трансформації управління охороною здоров'я в Україні.

Ключові слова: охорона здоров'я, аксіологічні засади, організаційно-правовий механізм, публічне управління, етика, гідність, прозорість, цифровізація, медичне право, права людини, управлінські рішення, нормативно-правове регулювання, Європейський Союз, координація, етична відповідальність.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Ломакін А.М. Організаційно-правові засади фінансування протезування: проблеми та перспективи // Публічне управління та адміністрування в Україні. №33, 2023. С. 86-90. DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.33.15>.

2. Ломакін А.М. Забезпечення доступності та своєчасності надання медичних послуг як чинник розвитку людського капіталу в Україні: управлінський аспект // Держава та регіони. №1, 2024. С. 68-74. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.11>

3. Ломакін А.М. Стратегія конвергенції діяльності ЄС у сфері політики охорони здоров'я та медичного права // Право та державне управління. №28. 2023. С. 190-196. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.26>

4. Ломакін А.М. Аксиологічні засади організаційно-правового механізму конвергенції діяльності ЄС у сфері політики охорони здоров'я // Публічне урядування №2. 2024. С. 41-46. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-2\(39\)-5](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-2(39)-5)

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації:

1. Ломакін А.М. Організаційно-правові засади доступу до медичних послуг належної якості в світлі рішень Європейського суду з прав людини // VĚDA A PERSPEKTIVY. 2023. С. 81-90. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-5\(36\)-81-90](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-5(36)-81-90)

2. А. О. Фальковський, А. М. Ломакін, Аксио-нормативні основи публічного управління в сфері охорони здоров'я в Україні в світлі біоетичних декларацій юнеско / «Право та державне управління» № 3, 2024. С. 110-114. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.15>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Ломакін А.М. Організаційно-правове забезпечення доступності та своєчасності надання медичних послуг як чинник розвитку людського капіталу в Україні // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Providing sustainability of public authority and administration systems in the conditions of special governance modes and recovery of Ukraine», 17 травня 2024 року. URL op.edu.ua/mizh_nauk_prak_konf_17.05.2024.pdf

2. Ломакін А.М. Право на медичну послугу // Всеукраїнська науково-практична конференція «Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України», 18 травня 2023 року. URL op.edu.ua/zabezpechennya_stiykosti_systemy_publichnoyi_vlady.pdf

3. Lomakin Andriy. Legal Regulation of Financing of the Medical Industry in Ukraine // Methods of solving complex problems in science. ISG conference. 2023. DOI <https://doi.org/10.46299/ISG.2023.1.16>

4. Lomakin Andriy. Financial Mechanism of State Regulation of the Provision of Medical Services: The Experience of the State of Israel // Information activity as a component of science development. ISG conference. 2023. DOI <https://doi.org/10.46299/ISG.2023.1.13>